

RECENZJA
ROZPPAWY DOKTORSKIEJ
PT. GRUPY DYSPOZYCYJNE W ZAPEWNIANIU BEZPIECZEŃSTWA
SPOŁECZNEGO

AUTORKA: ZUZANNA SZPAKOWSKA

1. ZNACZENIE PODEJMOWANEGO TEMATU DYSERTACJI
DOKTORSKIEJ ORAZ OCENA JEGO INNOWACYJNOŚCI
NAUKOWEJ

Przekazana do oceny dysertacja doktorska została skoncentrowana na prezentacji wyników badań odnoszących się do roli poszczególnych grup dyspozycyjnych w systemie bezpieczeństwa państwa i jego elemencie, by nie powiedzieć podsystemie, jakim jest bezpieczeństwo społeczne. Tak sformułowany temat badawczy nabiera nowego znaczenia w sytuacji państwa polskiego jako potencjalnego celu oddziaływania Rosji w ramach – zmodyfikowanej w roku 2018 – rosyjskiej koncepcji „wojny nowej generacji” oraz w wyniku doświadczeń wyniesionych z reakcji państwa na pandemię Covid 19. „Ukraińskie” doświadczenia jednoznacznie wskazują, że celem oddziaływania zarówno kinetycznego jak i niekinetycznego staje się infrastruktura socjalna jak i społeczeństwo. Natomiast skala pandemii Covid ukazała dobitnie nieprzygotowanie państw na wystąpienie gwałtownych i o dużych konsekwencjach społecznych zjawisk epidemiologicznych czy – po prostu – chorobowych.

W obydwu przypadkach reakcja na występujące zagrożenia wymagała i wymagać będzie użycia na masową skalę sił i środków, a ich istotną częścią będą formacje umundurowane, czyli grupy dyspozycyjne. W kontekście polskim dodatkowo podkreślić należy konsekwencje braku regulacji prawnych i systemu zapewniającego bezpieczeństwo ludzkie, skoncentrowanego na problematyce ochrony ludności oraz specyficznym podejściu do tego zadania jakie zaprezentowano w ustawie o obronie ojczyzny.

Podsumowując i nie kontynuując już – w sumie oczywistych – rozważań na temat zasadności podjęcia badań nad zaproponowanym przez mgr Zuzannę Szpakowską problemem uznaję, że zarówno temat dysertacji jak i jej założenia badawcze są istotne z punktu widzenia funkcjonowania systemu bezpieczeństwa państwa jak i wyzwania badawczego. Uważam, że podjęty przez Doktorantkę problem badawczy jest wart rozwiązania w ramach dysertacji doktorskiej. Ma też walor praktyczny, gdyż wskazuje na możliwości wykorzystania grup dyspozycyjnych w systemie bezpieczeństwa państwa w oparciu o doświadczenia empiryczne (działania w stanie epidemii) oraz analizy formalno-prawne. Może być więc wykorzystany jako materiał do analiz nad koncepcją funkcjonowania tego systemu w stanie tzw. „zwykłego funkcjonowania państwa”.

2. OCENA METODOLOGICZNA

Rozprawa została poprawnie skonstruowana pod względem metodologicznym. Składa się ze Wstępu, pięciu rozdziałów merytorycznych, zakończonych podsumowaniami, oraz Zakończenia. Pierwszy z nich jest klasycznym rozdziałem metodologicznym, zazwyczaj będący elementem Wstępu. Doktorantka zdecydowała się na jego wyodrębnienie, gdyż szeroko (na 23 stronach) prezentuje swoje założenia metodologiczne. Recenzent jest skłonny zaakceptować taką konstrukcję wstępu i pierwszego rozdziału. Kolejny rozdział ma charakter stricte teoretyczny i jest poświęcony prezentacji istoty bezpieczeństwa społecznego. To podejście także uznaje za właściwe, gdyż w Polsce różnorodnie definiuje się to pojęcie oraz jego zakres przedmiotowy. Doktorantka dostrzegła ten problem i przedstawiła go w tym rozdziale a nade wszystko skupiła się ukazaniu zagrożeń i szans w procesie kreowania bezpieczeństwa społecznego oraz metodach ograniczania ryzyka wystąpienia zagrożeń społecznych. Kolejny z rozdziałów to już wprowadzenie do badań własnych Doktorantki, czyli prezentacja uwarunkowań formalno-prawnych funkcjonowania polskich grup dyspozycyjnych. Dobrze, że w rozdziale tym wyeksponowano kwestie społecznych uwarunkowań ich potencjalnego wykorzystania. Nie jest ona powszechnie poruszana w analizach dotyczących

sposobu reakcji na zdarzenia kryzysowe a niewłaściwie dobrana lub wykorzystywana grupa dyspozycyjna może wprowadzić zarówno zamieszanie w procesie reagowania jak i wykreować stan niepewności czy wzrost paniki wśród ludności cywilnej. Dwa ostatnie rozdziały zawierają część empiryczną (wyniki badań własnych Doktorantki), w tym ocenę działań grup dyspozycyjnych w trakcie pandemii Covid 19. Są to autorskie rozważania, poparte dobrze skonstruowanymi i wykorzystanymi do prezentacji własnych wniosków wywiadami z ekspertami. Ich dobór także uznaje za zasadny. Dysertację wieńczy Zakończenie będące podsumowaniem badań. Tym samym konstrukcję dysertacji uznaje za właściwą i pozwalającą na rozwiązanie przyjętego problemu badawczego.

Przechodząc do uwag szczegółowych odnoszących się do założeń metodologicznych stwierdzam, że

1. Konstrukcja Wstępu jednoznacznie uzasadnia potrzebę podjęcia badań nad zaproponowanym problemem badawczym. Jest może zdawkowe (jeden akapit Wstępu) , ale zostało to szerzej wyjaśnione w Rozdziale I.
2. Wstęp zawiera szczegółowy opis poszczególnych rozdziałów natomiast część ważnych kwestii (cel dysertacji, założone podejście metodologiczne i zastosowane metody badawcze oraz jednozdaniowe omówienie treści rozdziałów) zawarto w Streszczeniu dysertacji. Jest to jej część i to zamieszczona na pierwszych stronach, jednakże zasadnym było włączenie (po stosownym przeredagowaniu) tegoż streszczenia do struktury Wstępu.
3. Rozdział metodologiczny jest skonstruowany poprawnie, logicznie ułożony a jego treść dostosowana do przyjętego założenia badawczego i sposobu rozwiązania problemu badawczego. Tym niemniej dostrzegam kilka uchybień, ale nie mają one wpływu na całościową ocenę dysertacji. W podrozdziale *Sytuacja problemowa* Doktorantka skoncentrowała się na omówieniu pandemii Covid 19 jako zjawiska będącego podstawą do podjęcia badań. Nie jest to tożsame z tytułem dysertacji. Dopiero w dalszej kolejności przechodzi do rozważań dotyczących usytuowania bezpieczeństwa społecznego jako części składowej bezpieczeństwa narodowego, kończąc ten podrozdział prezentacją modelu bezpieczeństwa społecznego. Zaproponowała i wykorzystuje do swych rozważań konstrukcję zaproponowaną przez Janusza Gierszewskiego, co jest podejściem słusznym. Ale zastosowany tok narracji to opis tego modelu i jego składowych a nie dowiedzenie, że ten model powinien być zastosowany do badań.

4. Poprawnie i w sposób pełny w podrozdziale tym zaprezentowano istotę grup dyspozycyjnych oraz wyodrębniono oraz uzasadniono sposób podejścia badawczego do nich jako instrumentu polityki bezpieczeństwa państwa.
5. Recenzent nie dostrzegł logicznego uzasadnienia dlaczego w części końcowej podrozdziału Doktorantka podejmuje się prezentacji zakresu obszarowego dziedziny nauki jaka są nauki społeczne i jakie jest miejsce nauk o bezpieczeństwie i samego zagadnienia bezpieczeństwa społecznego w tej dziedzinie nauki. Jeżeli Pani magister uznaje ten fragment za istotny dla całości dysertacji to raczej – subiektywna ocen recenzenta – umieścić należałoby go jako pierwszy akapit Wstępu lub podrozdziału 1.1.
6. Podrozdział *Stan badań* – w zasadzie Doktorantka wykazała ograniczony dorobek odnoszący się do funkcjonowania grup dyspozycyjnych. Nie przekonała natomiast recenzenta co do stanu badań nad systemem bezpieczeństwa państwa i wprowadziła w zakłopotanie odnosząc się do problematyki bezpieczeństwa społecznego. Na temat systemu bezpieczeństwa powstało szereg opracowań teoretycznych i tu raczej należy podkreślić jakie podejście dominuje w Polsce a nie wskazać artykuł i pracę habilitacyjną jednego Autora. W odniesienia do problematyki bezpieczeństwa społecznego recenzenta zastanawia brak odniesienia do dorobku Promotora.
7. Przedmiot badań – recenzent przyznaje że aktywiści organizacji paramilitarnych chętnie zaliczają do nich SG, Policję, czy Straż Pożarną ale właściwe jest określenie ich jako *formacje niemilitarne*.
8. Cel badań określono jako „pogłębienie wiedzy”. W opinii recenzenta jest to raczej określenie możliwości wykorzystania polskich grup dyspozycyjnych w sytuacji wystąpienia różnorodnych (wybranych) form zagrożenia społecznego. Tak odczytuję treść dysertacji i zawarte w niej konkluzje.
9. Problem badawczy – w zasadzie recenzent wnosi uwagę porządkową, ale istotną: powinno być „[...] w trakcie (w stanie) epidemii w oparciu o doświadczenia z działań w trakcie pandemii Covid 19” w głównym problemie badawczym i problemie szczegółowym nr 3.

Pomimo powyższych uwag recenzent uważa, iż

1. określony przedmiot badań oraz potrzeba jego zbadania zostały uzasadnione a argumenty przemawiające za podjęciem badań przekonywujące;
2. problem badawczy jest sformułowany jednoznacznie z uwagą dotyczącą niezasadnym wyeksponowaniem pandemii Covid 19. Tym niemniej – jak podkreślono – w toku

pracy uzasadniono, że jest to przedmiot badań pozwalający na wskazanie utylitarnych wniosków a nie studium przypadku, co częściowo niweluje zarzut z uwagi nr 9.

3. szczegółowe problemy badawcze są dobrze sformułowane i wynikają z problemu głównego;
4. cztery hipotezy są poprawnie skonstruowane, jednoznaczne w treści i powiązane z cząstkowymi problemami badawczymi. W odniesieniu do hipotezy czwartej uwaga taka sama jak do głównego problemu badawczego i problemu cząstkowego nr 4.

Równie pozytywnie – nie odnosząc się do szczegółów – oceniam dobór metod badawczych., zwłaszcza że dokonano podziału na metody teoretyczne i empiryczne oraz – co prawda skrótowo – ukazano w jaki sposób będą wykorzystywane.

3. OCENA MERYTORYCZNA

Ocena merytoryczna dotyczy rozdziałów II-V. W rozdziale drugim Doktorantka podjęła próbę autorskiego usytuowania problematyki bezpieczeństwa społecznego w całokształcie problematyki bezpieczeństwa jako obszaru badań, bezpieczeństwa państwa i systemu bezpieczeństwa państwa. Generalnie próbę ta uznaję za udaną, chociaż tok narracji jest nieco chaotyczny i występuje kilka niekonsekwencji w logice wywodu. Brak też zastosowania konkretnego paradygmatu badawczego, co pozwoliłoby na ograniczenie skali dywagacji. W subiektywnej opinii recenzenta logicznym byłoby zastosowanie paradygmatu liberalnego uznającego za istotne dla funkcjonowania systemu bezpieczeństwa państwa i samej polityki bezpieczeństwa są potrzeby bezpieczeństwa (człowieka, grupy społecznej itp.) oraz relacji państwo (aparatus władzy) – społeczeństwo. Doktorantka fragmentami stosuje to podejście, ale nie eksponuje tego jako całościowej koncepcji badawczej. W dodatku równocześnie wykorzystuje paradygmat realistyczny. W rozdziale metodologicznym wskazuje, że w kwestii definicyjnej bezpieczeństwa narodowego i systemu bezpieczeństwa opierać się będzie na pracach prof. Waldemara Kitlera, a w treści rozdziałów przywołuje innych teoretyków i w dodatku także reprezentujących podejście realistyczne (państwo jest podmiotem bezpieczeństwa i kreatorem oraz realizatorem koncepcji jego zapewniania). Wskazując na te niespójności podkreślam, że zastosowany przez Doktorantkę sposób prezentacji istoty pojęcia bezpieczeństwo społeczne klasyfikując je w ujęciu przedmiotowym – oraz co jest zasadne – wiąże je z poczuciem tożsamości oraz potrzebami społecznymi. Pani mgr Szpakowska przedstawiła także atrybuty bezpieczeństwa społecznego, a w podsumowaniu zawarła

konkluzje niezbędne do oceny roli grup dyspozycyjnych w jego zapewnianiu rozumianym jako niwelowanie zagrożeń i ryzyk ich wystąpienia.

Kolejny z ocenianych rozdziałów (Rozdział III) to analiza uwarunkowań prawnych i społecznych funkcjonowania grup dyspozycyjnych. Na podkreślenie zasługuj zastosowanie rozwiązania w postaci prezentacji wzoru roli społecznej takiej grupy z uwzględnieniem czynnika kulturowego i doświadczeń historycznych. To dobre wprowadzenie do analiz, pozwalające także uwzględnienie wizerunku poszczególnych grup dyspozycyjnych jako istotnej determinanty pozwalającej na całościową ocenę ich roli w systemie bezpieczeństwa państwa. Ta została oparta na regulacjach prawnych i sposobie organizacji wybranych grup dyspozycyjnych. Jest to rzetelna prezentacja stan faktycznego, co zrozumiałe nie odnosząca się do bubla prawnego jaki – zdaniem recenzenta – jest ustawa o obronie ojczyzny. Kwestie te zostały także dobrze podsumowane w części końcowej rozdziału (Podsumowanie).

Dla całościowej oceny dysertacji najistotniejsze są rozdziały IV i V, będące realnym wkładem Doktorantki w poszerzanie stanu wiedzy w obszarze dyscypliny nauki o bezpieczeństwie oraz wskazaniem niezbędnych zmian w funkcjonowaniu instytucjonalnego systemu bezpieczeństwa państwa. Pozytywnie oceniam podrozdział wskazujące na potrzeby przygotowania poszczególnych grup dyspozycyjnych w zakresie działań jakie powinny być przez nie podejmowane w stanie normalnego funkcjonowania państwa. Tak samo oceniam podrozdział ukazujący zakres ich relacji ze społeczeństwem. Najważniejszym osiągnięciem Doktorantki w tym rozdziale jest natomiast Podsumowanie oceniane łącznie zamieszczonymi w Zakończeniu tabelami nr 8,9 i – w mniejszym stopniu – nr 10. Wnioski, zwłaszcza dotyczące zakresu modernizacji i rozwoju są logiczne, dobrze uzasadnione i wyeksponowane. Zostały one zebrane w całość w wymienionych tabelach i jako takie mają charakter konkluzji o charakterze utylitarnym. Powinny także zostać przynajmniej dostrzeżone przez twórców regulacji prawnych.

Podobnie i pozytywnie recenzent ocenia dywagacje Doktorantki zamieszczone w rozdziale piątym. Jego treść to w dużej mierze ocena działań konkretnego rodzaju grup dyspozycyjnych w trakcie pandemii Covid 19. Zestawienie zawartych wniosków z zamieszczonymi w Zakończeniu tabelami – tak jak w przypadku Rozdziału IV – pozwala na zaproponowanie wniosków utylitarnych i o znaczeniu praktycznym (sugestie niezbędnych zmian prawnych i organizacyjnych). Natomiast za niepotrzebny w tym rozdziale uznaje pierwszy jego akapit w postaci kolejnej prezentacji pojęcia bezpieczeństwa społecznego. Co najwyżej – po przeredagowaniu – mógłby on stanowić fragment Rozdziału III.

Po lekturze tego rozdziału i Zakończenia recenzent utwierdza się w przekonaniu i pozostaje na stanowisku iż Doktorantka raczej wskazała na potrzeby zmian prawnych i organizacyjnych w systemie funkcjonowania grup dyspozycyjnych które umożliwią ich efektywne działania w trakcie masowych zagrożeń zdrowotnych i w stanie epidemii niż omówiła formuł działania tych grup w trakcie pandemii Covid 19. W opinii recenzenta przyjęte założenie jak i tytuł rozdziału V niepotrzebnie formalnie ograniczają dokonania Doktorantki.

Na końcową ocenę treści dysertacji wpływa jeszcze jeden fakt, a mianowicie zignorowanie roli Wojsk Obrony Terytorialnej jako militarnej grupy dyspozycyjnej zaangażowanej w działania w trakcie pandemii. Pominiecie to nie zostało wyjaśnione ani uznane za ograniczenie badawcze. Nie zgadzam się również ze stwierdzeniem zawartym w założeniach metodologicznych, że to ŻW a nie WOT była formacją najbardziej zaangażowaną w działania mające na celu przeciwdziałanie konsekwencjom pandemii Covid 19 (s. 38)

3. OCENA FORMALNA

Recenzowana praca zawiera 242 strony, wliczając w to bibliografię oraz załączniki, w tym prezentację wywiadów eksperckich. Jest napisana tzw. żywym językiem, ubarwiającym tok narracji. Oparta jest na dobrze wykorzystywanym materiale, w tym źródłach prymarnych oraz dobrze prowadzonych własnych analizach. Doktorantka udowodniła, że posiada zarówno zdolności analitycznej, jak i umiejętności wnioskowania, prezentacji i trafnej oceny mikro-problemów badawczych, łącznej ich interpretacji oraz oceny. Zawarte w dysertacji tabele są właściwie wkomponowane w tekst przekazu i ułatwiają zrozumienie prezentowanych kwestii. Uznaję, że jej poziom techniczny jest więcej niż poprawny, chociaż występują drobne uchybienia (sposób ułożenia tabel – zwłaszcza w Zakończeniu, stosowanie zwrotu Wojsko Polskie a nie Siły Zbrojne, gdyż jest to synonimem oficjalnej nazwy polskich formacji wojskowych, tytuły rodzaju i nazwy aktów prawnych pisane z małej litery). Są to jednak, jak i niektóre sformułowania stylistyczne, uchybienia błahе, nie wpływają w żaden sposób na ocenę całościową dysertacji. Oceniając jej całość stwierdzam, że prezentowany materiał badawczy stanowi całkiem udane uwieńczenie pierwszego etapu aktywności Autorki na ścieżce kariery naukowej. Pomimo, że wniosłem uwagi do wywodu Pani mgr Zuzanny Szpakowskiej to pod względem merytorycznym dysertację oceniam pozytywnie. Zwłaszcza, że zawarte w rozdziałach czwartym i piątym oraz Zakończeniu treści, analizy i konkluzje uznać należy za

istotne dokonanie naukowe jak i mogące być wykorzystane w pracach nad poprawą funkcjonalności grup dyspozycyjnych w systemie bezpieczeństwa państwa polskiego.

KONKLUZJA KOŃCOWA

Uznaję, że zaprezentowana mi do oceny dysertacja autorstwa Pani mgr Zuzanny Szpakowskiej spełnia ustawowe wymogi w zakresie procedur uzyskiwania stopnia naukowego doktora. Konstatacja ta pozwala mi na uznanie, iż recenzowana dysertacja doktorska odpowiada standardom i wymogom stawianym przez Ustawę o Stopniach i Tytułach Naukowych i złożenie wniosku o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

